

Obnova okenních výplní historických staveb

Ing. arch. Miloš SOLAŘ
Národní památkový ústav

V architektuře mají okna i jejich výplně důležitou úlohu. Jsou součástí vzhledu budov. V některých případech tvoří jediný výtvarný akcent fasády. Stejně významné jsou pro vnímání interiéru. Zprostředkovávají světlo, čistý vzduch, výhledy do světa. Velmi výrazným způsobem se podílejí na kvalitě vnitřního prostředí budov, a to jak z hlediska hygienické nezávadnosti, tak ve smyslu příznivého působení na lidskou psychiku.

Výše uvedené platí pro současnou tvorbu i pro architektonické dědictví. V případě architektonického dědictví přibývá hledisko kulturních hodnot spojených s historickým originálem, věrohodností (autenticitou) a výtvarným projevem minulosti. Kultura je svým způsobem zbytná. Bez památek se obejdeme, stejně jako se obejdeme bez literatury, hudby nebo filmu. Ale jaký by to byl život? Architektonické dědictví je pro nás důležité, proto bychom o ně měli pečovat.

V souvislosti s energetickými úsporami se nebezpečí zániku historických oken enormně zvýšilo. Ohrožuje je jak masová likvidace dochovaných historických oken, tak rezignace na užívání odpovídajících materiálů a architektonických forem u oken nových. Problém není v požadavku šetřit energií, ale ve způsobu jeho praktického uplatnění. Nebere se ohled na kulturní hodnoty architektonického dědictví. Nezohledňují se technická specifika a možnosti tradičních staveb. Složitý problém se redukuje na podporu výměny „starých“ oken za nová energeticky úsporná. Bez povšimnutí tak zůstává například skutečnost, že utěsnění fasády by mělo být kompenzováno. Kolik panelových domů s novými těsnými okny bylo zároveň vybaveno řízením větrání? A kolik škol, ve kterých je „vydýchání“ utěsněné třídy otázkou pár desítek minut? Exemplárním příkladem je vzduchotěsné utěsňování koupelen s plynovými spotřebiči, o jehož následcích obvykle referují Černé kroniky.

Problematika větrání a hygieny vnitřního prostředí s péčí o architektonické dědictví zdánlivě nesouvisí. Souvislost je nicméně v nedostatečné informovanosti veřejnosti a v podpoře (toleranci) sporných řešení. To, s čím se stavebník běžně setkává, není objektivní informace, ale marketing, jehož smyslem je prodat. Pokud se v lidech pěstuje představa, že energetické úspory ve stavebnictví se rovnají zateplení a zateplení rovná se obklad fasád polystyrenem a výměna oken za plastová, má to na ochranu architektonického dědictví nezanedbatelný negativní dopad.

Národní památkový ústav vyjádřil svůj názor na požadavek šetřit energií společným prohlášením s Českou komorou architek-

Obě okna jsou dřevěná a mají „stejně“ členění. Opravdu jsou stejná? Snímek ilustruje důsledek omezení otázky vzhledu okna pouze na materiál a členění.

Vložení dvojskla do vnitřního rámu dvojitého okna je technicky méně příznivé, ale možné a efektivní.

Georg Reinberg: Purkersdorf, 2009, Rakousko.

tů a Státním fondem životního prostředí již v květnu 2009. V tomto prohlášení je vyjádřena nejen podpora snaze o energetické úspory, ale také formulován požadavek, aby se k architektonickému dědictví přistupovalo adekvátním způsobem: „Architektonické dědictví je ohroženo chátráním a necitlivými přestavbami. Ohrožuje je ale také mechanické uplatňování požadavku přizpůsobovat historickou architekturu technickým standardům soudobé stavební produkce. Toto nebezpečí je aktuální i v případě snižování energetické ná-

ročnosti staveb. Zájem společnosti na úsporách energie je nesporný. Opatření, která k takovým úsporám směřují, jsou potřebná. V této souvislosti ale upozorňujeme, že nepřiměřené prostředky mohou vést v případě architektonického dědictví k jeho poškození. Shodujeme se v názoru, že snižování energetické náročnosti staveb a zájem na ochraně architektonického dědictví lze alespoň v některých případech skloubit. To však vyžaduje, aby pro specifickou oblast architektonického dědictví byly podmínky „ušity na míru“. Neměly

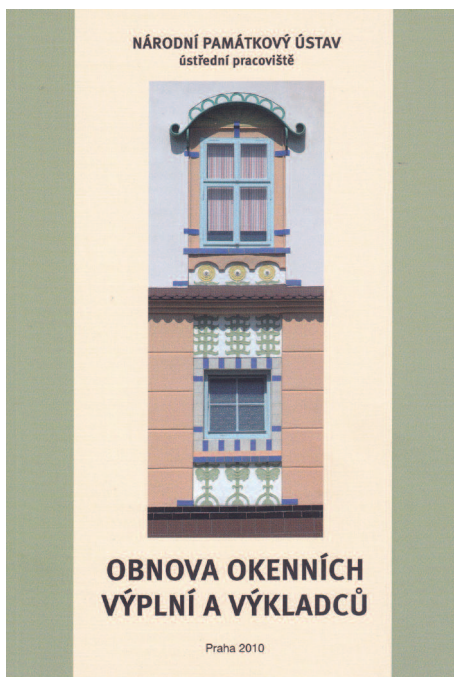
by být podporovány úpravy, které jsou ze své podstaty konfliktní a podpořena by naopak měla být ta opatření, kterými lze dosáhnout energetických úspor bez ohrožení kulturních hodnot. V oblasti architektonického dědictví je potřeba počítat i s malými kroky, individuálními návrhy a hlavně s opravami dochovaných historických konstrukcí a prvků, mezi jinými i okenních rámu.

Ve vztahu k oknům shrnuje aktuální názor památkové péče metodika „Obnova okenních výplní a výkladců“, kterou NPÚ vydal v roce 2010. Ve formátu PDF je volně ke stažení na adrese: <http://www.npu.cz/ke-stazeni/pro-vlastniky/vybrane-svazky-odborne-a-metodicke-publikace/gallery/>. Je určena nejen památkářům, ale i projektantům a vlastníkům. Snaží se oslovit také vlastníky nechráněných staveb v duchu názoru, že památky chráníme pro jejich hodnotu. Jejím cílem je sjednotit věcná kritéria tak, aby při naplňování účelu zákona o státní památkové péči byly srovnatelné situace posuzovány shodně. Zároveň poskytuje potřebné informace. Názory nejen formuluje, ale i vysvětluje. Protože problematika obnovy oken v sobě slučuje více hledisek, je metodika dílem kolektivu autorů, z nichž každý zpracoval své téma v samostatné kapitole. Skladba je následující:

- úvod (doc. PhDr. Josef Štulc)
- úprava a výměna oken (Ing. arch. Miloš Solář)
- hodnota a význam historických výplní okenních otvorů, okenic a výkladců (Ing. Alfréd Schubert)
- přehled termínů používaných při popisu oken a okenic (Ing. Alfréd Schubert)
- historická okna z pohledu stavební fyziky (Ing. Petr Všetěčka)
- okna a skleněné stěny (prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.)
- výkladce (PhDr. Ladislav Špaček)
- nátěry a povrchové úpravy oken v historických pramenech (PhDr. Martin Ebel, Ph.D.)
- technologická hlediska nátěrů historických oken, okenic a výkladců (Ing. Petra Lesniaková, Ph.D.)
- údržba a výměna oken z hlediska stavebního práva (Marie Báčová)

Přistoupením k Úmluvě o ochraně architektonického dědictví Evropy (č. 73/2000 Sbíry mezinárodních smluv) se Česká republika zavázala chránit architektonické dědictví v rozsahu definovaném jeho kulturní hodnotou. Tento závazek je však deklaratorní. Platný zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, považuje za právně chráněné stavby pouze kulturní památky a stavby na územích památkových rezervací a zón. Budeme-li vycházet z úvahy, že o architektonické dědictví má

smysl pečovat, protože má pro nás význam, bude správné za architektonické dědictví považovat vše, co vyhoví kritériu hodnoty.

Obálka metodiky „Obnova okenních výplní a výkladců“

Pro posouzení zamýšlené výměny oken v oblasti architektonického dědictví formuluje metodika následující kritéria:

- zachovat dochovaná okna tam, kde je to odůvodněné a přiměřené
- v případě, že dochovaná okna jsou památkově hodnotná, ale nevyhovují z jiných důvodů, preferovat méně razantní opatření, než je celková výměna
- snažit se o zachování vzorků hodnotných příkladů tam, kde zachování celého souboru není reálné
- pokud mají být měněna novodobá okna, která jsou z hlediska architektury dotčené stavby závadou, preferovat pro nová okna návrat k památkově adekvátní formě
- snažit se o prohloubení poznání průzkumy a dokumentaci
- v principu nepřipouštět nejen plastová okna, ale všechna okna, která svým provedením nejsou kompatibilní s ochranou kulturně-historických hodnot architektonického dědictví
- trvat na adekvátní architektonické formě a zpracování nových oken
- neomezovat posouzení pouze na materiál a členění, ale zabývat se i konstrukcí, způsobem otvírání, profilací, zasklením, kování, detaily, povrchovou úpravou a barevností nově navrhovaných oken
- preferovat zachování špaletových (dvojitých) oken

- velkou pozornost věnovat argumentaci a zdůvodnění
- argumentovat věcně, nikoliv autoritativně.

Vymezení podoby okna pouze materiálem a členěním není dostatečné. Obě okna na obrázku jsou dřevěná, dělená na šest tabulek. Stejná ale nejsou. Pro podobu okna má spolu s materiálem a členěním zásadní význam, zda je jednoduché, dvojitě nebo zdvojené, konstrukce, způsob otvírání, profilace, zasklení, kování, detaily a povrchová úprava včetně barevnosti.

Z hlediska památkové péče je vhodné preferovat méně razantní způsoby zlepšení tepelněizolačních vlastností dochovaných historických oken než je jejich výměna. Jedním z možných způsobů je vložení dvojskla do jednoho z rámu, případně výměna jednoho z rámu dvojitě okna na nové s dvojsklem. Při zvažování, zda se úprava má týkat vnějšího nebo vnitřního rámu, je v případě historických oken žádoucí přihlížet k hodnotě dochovaných rámu. Pro úpravu by měl být vybrán ten méně hodnotný. Z hlediska stavební fyziky je výhodnější, je-li dvojsklo na vnější straně. Ale například v případě činžovních domů z přelomu 19. a 20. století bývají vnější rámy bohatě zdobené. V takovém případě by se úprava měla týkat vnitřních rámu. I když osazení dvojskla na vnitřní straně je méně příznivé, technicky to možné je. Na obrázku je detail repasovaného historického okna s dvojsklem na vnitřní straně. Repasované okno patří vile z 19. století, která byla v rámci výstavby bytového komplexu přestavěna v pasivním standardu. Georg Reinberg: „Housing in Purkersdorf“ Purkersdorf 2009, Rakousko.

Zdroj: Sborník přednášek Stavokonzult

Hodnota architektonického dědictví je mimo jiné v tom, že je jiné než to, co nabízí naše doba. Pokud rezignujeme na jeho ochranu, bude náš život chudší.